

FİRDEVSİ-İ RÛMÎ ve TERCEME-İ CÂMEŞÛY-NÂME

Sezer ÖZYAŞAMIŞ ŞAKAR*

ÖZET

Bu makalede 15. yüzyılda yaşamış olan Firdevsî (Firdevsî-i Rûmî)'nin kısaca hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Eserlerinden biri olan Terceme-i Câmeşûy-nâme'nin tespit edilen nüshası tanıtılmış, eserde geçen konu başlıkları verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Firdevsî-i Rûmî, hayatı, eserleri ve Terceme-i Câmeşûy-nâme

FİRDEVSİ-İ RÛMÎ AND TERCEME-İ CÂMEŞÛY-NÂME

ABSTRACT

This article briefly gives information about Firdevsî (Firdevsî-i Rûmî) and his works who lived in 15 th century. The copy of Terceme-i Câmeşûy-nâme that had been detected was also introduced and its subjects were given.

Key Words: Firdevsî-i Rûmî, his life, his works and Terceme-i Câmeşûy-nâme

Hayatı

Asıl adının Şerafeddin Musa¹, Şerafeddin İsa² veya sadece İlyas³ olduğu hususunda ihtilaflar bulunmasının yanı sıra genellikle Firdevsî, Firdevsî-i Rûmî, Firdevsî-i Tavîl, Uzun Firdevsî veya Türk Firdevsî adlarıyla anılmaktadır.

M. Fuad Köprülü'ye göre Firdevsî'nin soyu Sultan Alaeddin Selçukî'ye uzanmaktadır. Büyük dedesi Gazi Genek Bey Sultan Alaeddin Selçukî'ye hizmet etmiştir. Osman Gazi Bilecik'i ele geçirdiği zaman Gazi Genek Bey'e mansıp vermiştir. Orhan Gazi devrinde ölen Gazi Genek Bey'in oğlu, Gelibolu sancak beyi olan İlyas Beydir. İlyas Bey'in oğlu Hızır Bey, I. Murad devrinde Sultanöyüğü (Eskişehir)'ne sancak beyi olmuştur. Hızır Bey'in oğlu yani Firdevsî'nin dedesi Bazarlı Bey Ankara savaşında Yıldırım Bayezid'in yanında yer alarak kahramanlıklar göstermiş, oğlu Hacı Genek Bey (Firdevsî'nin babası) ise İstanbul'un fethinde bulunduğu için kendisine zeamet olarak Aydıncık (Edincik) yöresi verilmiştir. Firdevsî, Hacı Genek Bey'in oğlu olup H.857 (M.1453) yılında Aydıncık civarındaki Belkıs Pınarı'nda doğmuştur.

Firdevsî on yedi yaşında iken dönemin ünlü şairi Bursalı Melihî'den aruz dersleri almış, sonradan Türk sufisi Şeyh İlâhî'den el alarak tarikate girmiştir. Latîfî, Firdevsî'yi eğitimini Bursa'da almasından dolayı Bursalı olarak göstermiştir.⁴ Firdevsî'nin hayatı Aydıncık, Bursa, Manisa, Balıkesir ve İstanbul'da geçmiştir. Ölüm tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemekle birlikte H. 918 (M.1512) yılında İstanbul'da yaşadığı eserlerinden anlaşılmaktadır.⁵

* Yrd. Doç. Dr.Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sozyasamis@yahoo.com

¹ E. BLOCHET, *Catalogue des Manuscrits Turcs*, c. II, Paris 1932, Supplement No:1293; M. Fuad KÖPRÜLÜ, "Firdevsî", MEB *İslâm Ansiklopedisi*, c. 4, İstanbul 1964, s. 649; İbrahim OLGUN-İsmet PARMAKSIZOĞLU, *Kutb-nâme*, Ankara 1980, s. XII.

² Cemal AKSU, "Firdevsî (Rumî, Uzun)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, c. I, İstanbul 1999, s. 463.

³ Vasfî Mahir KOCATÜRK, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964, s. 299.

⁴ Mustafa İSEN, *Latîfî Tezkiresi*, Ankara 1990, s. 180.

⁵ OLGUN-PARMAKSIZOĞLU, *a.g.e.*, s. XV.

Eserleri

Firdevsî'nin manzum, mensur ve hem manzum hem mensur karışık olmak üzere, telif ve tercüme kırktan fazla eserinin varlığından söz edilmektedir.⁶ Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri'nde Firdevsî'nin on dört eserinin adını anmıştır. Bunların bir kısmının adına Münâzara-i Seyf ü Kalem ve Satranç-nâme adlı eserlerde rastlanmaktadır.

Firdevsî'nin eserleri öğretici, bilgi verici nitelikte olduğundan dili genellikle sadedir. Eserlerinde Türkçe unsurların, özellikle halk dilindeki kelimelerin yanı sıra Arapça, Farsça kelimelerin ve bu dillere ait tamlamaların kullanıldığı görülmektedir.⁷

1. Süleymân-nâme-i Kebîr: Firdevsî'nin, en çok bilinen ve üç büyük Osmanlı hükümdarı devrinde (II. Mehmed, II. Bayezid, II. Selim) yazılmış, Süleyman Peygamberin yer yer efsaneleşmiş hayat hikâyesini, peygamber kıssalarını bir araya toplayan, geometri, astroloji, tıp, felsefe konularında bilgiler veren ansiklopedik eseridir. Mensur ve manzum karışık yazılmış eserin bugün çeşitli kütüphanelerde ciltleri bulunmaktadır. Eserin cilt sayısı konusunda kaynaklarda farklılıklar vardır. Ancak, Firdevsî bugün bilinen tek nüshası bulunan 81. cildin sebab-i telif kısmında eserinin 99 cilt olduğunu belirtir.⁸ Bu 99 cildin 82'sini II. Bayezid devrinde Hazîne-i Âmire'ye teslim ettiğini, ancak 81. cildi taksirinden dolayı teslim etmediğini⁹ diğer on yedi cildin ise elinde kaldığını söyler. 81. cildin H.896 (M.1491) yılında tamamlandığı "... *merhûm Sulţân Murâd Han'a nevvera'l-lâhu kabrehû 'arz ider. 'Aşrında tamâm kılup taħallûsi Murâd Han ismine bağlandı*"¹⁰ ifadesinden anlaşılmaktadır. Eserin 1-81. ciltleri çeşitli kütüphanelerde bulunurken 82. cildin bugün mevcut olup olmadığı bilinmemektedir.

Süleymân-nâme-i Kebîr üzerinde Gülnaz Genç¹¹ (25. ve 26. ciltler), Hamdi Güleç¹² (42. cilt), Halil İbrahim Usta¹³ (43-45. ciltler), Asuman Ahmed Akay¹⁴ (44. cilt), M. Atâ Çatıkkaş¹⁵ (72. cilt), Mehmet Dursun Erdem¹⁶ (74. cilt), Mustafa Aksoy¹⁷ doktora tezi; Yasemin Abul¹⁸ (43. cilt), Sezer Özyaşamış

⁶ M. Fuad KÖPRÜLÜ, "Firdevsî", MEB *İslâm Ansiklopedisi*, c. 4, İstanbul 1964, s. 651.

⁷ Konuyla ilgili bkz. İbrahim OLGUN, "Uzun Firdevsî ve Türkçeciliği", *Ömer Asım Aksoy Armağanı*, Ankara 1978, s.185-200; Asuman Ahmed AKAY, "Süleymân-nâme Nesrinde Ahengi Sağlayan Ses ve Söz Unsurları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.118, Şubat 1999, s. 217-228.

⁸ Sezer ÖZYAŞAMIŞ ŞAKAR, *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymannâme Yazmasının (81. cilt, 28 yk.) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003, s. 19.

⁹ a.g.t., s. 20.

¹⁰ a.g.t., s. 21.

¹¹ Gülnaz GENÇ, *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme (25 ve 26. ciltler) Giriş-Metin-Sözlük (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.

¹² Hamdi GÜLEÇ, *Firdevsî Rûmî'nin Süleymannâme'si-42. cilt, -Dâsitân-ı Ceng-i Aheng-i Efrâsiyâb-ı Türk- Üzerinde Bir Metin İncelemesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1994.

¹³ Halil İbrahim USTA, *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme-i Kebîr, İnceleme-Metin-Sözlük (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995.

¹⁴ Asuman Ahmed AKAY, "Firdevsî: Süleymân-nâme (44. cilt) Metin ve Füller Üzerine Bir İnceleme (Yayımlanmamış Doktora Tezi)", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990.

¹⁵ M. Atâ ÇATIKKAŞ, *Süleymannâme-i Kebîr, 72. cilt (Gramer, Sentaks, Lûgat, Metin) (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1979.

¹⁶ Mehmet Dursun ERDEM, *Kitâb-ı Kissanâme-i Süleymân Aleyhisselâm Üzerine Söz Dizimi Çalışması (Süleymannâme 74. cilt), (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2005.

¹⁷ Mustafa AKSOY, *Uzun Firdevsî'nin Süleyman-nâme'sinde Destan Unsurları (2 cilt) (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2000.

Şakar¹⁹ (81. cilt), İlhamı Jafarova²⁰ (81. cilt) ve İbrahim K z²¹ (81. cilt) yüksek lisans tezi hazırlamışlardır.

2. Kıssa-nâme-i S leym n Aleyhi's-sel m: Bu eser, müstakil bir eser olmayıp S leym n-n me-i Kebir'in 74-76. ciltleridir.²²

3. Da'vet-n me: "Ul m-ı garibe" ile ilgili bilgileri içeren, sekiz konu başlığından oluşan, Farsçadan Türkçeye çevrilmiş mensur bir eserdir. Fuad Köprülü'ye göre H.886 (M.1481)'da Balıkesir'de Farsçadan Türkçeye evrilmiş, Bursalı Mehmed Tahir'e göre de H.893 (M.1488) yılında yazılmış yani Fırdevsî'nin telif eserlerindedir.

Bu eser Fatma B y kkarcı²³ tarafından önce yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış, daha sonra kitap h linde yayımlanmıştır.

4. Fir set-n me: Adı M n zara-i Seyf   Kalem'de geçen, Balıkesir'de yazılan bir eserdir.

5. M n z ra-i Seyf   Kalem: H.890 (M.1485) yılında Balıkesir'de yazılmıştır. Kılıç ve kalemin karşılaştırmasını yapan manzum eser 54 yapraktır.

6. Pend-n me-i Efl tun: Sağlık ve temizlik konularından bahseden küçük boyda bir eserdir. Birçok kaynakta Fırdevs  tarafından Farsçadan Türkçeye çevrildiği bilgisi verilmiştir. M. At  atıkkaş bir makalesinde Fırdevs 'ye atfedilen bu eserin ona ait olmadığını, tamamen Farsça olduğunu, Fırdevs  adlı başka bir şair tarafından kaleme alındığını, ancak yanlışlıkla Uzun Fırdevs 'ye mal edildiğini belirtmektedir.²⁴

7. Sil ş r-n me (M sellah-n me): 77 yaprak olan eser H.906 (M.1500) yılında Farsçadan Türkçeye evrilmiştir. Schlechta Wssehrd tarafından Almancaya çevrilen eserin Türkçe metnini, M. Wickerhauser 21 sayfa h linde Viyana'da yayımlamıştır. Sil ş r-n me daha sonra Roma'da Bonelli tarafından da yayımlanmıştır.²⁵

8. Satranç-n me-i Kebir: H.909 (M.1503) yılında Balıkesir'de yazılan bu eser satranç oyununun tarihçesi ve tekniği konusunda bilgi vermektedir. Manzum ve mensur karışık yazılmış eser nesih hatlı olup 95 yapraktır.

Bu eser hakkında A.v.D. Linde'nin²⁶ ve M. At  atıkkaş'ın²⁷ makalesi bulunmaktadır.

9. Hay t u Mem t veya Hay t-n me: Fırdevs 'nin yaşamının son yıllarında İstanbul'da iken yazdığı bir risale olup ahlak ve tasavvuf konularından bahseder. Manzum ve mensur karışık yazılmış eser 98 yapraktır.

10. Tuhfetü'l-H d , Hak yık-n me veya Had kat 'l-Hak yık: Fırdevs , şeyh Abdullah-ı İlahi'nin hayat hik yesi ile tasavvufi bilgiler içeren bu eseri

¹⁸ Yasemin ABUL, *Süleymanname-i Kebir'in 43. cildi üzerinde Metin ve İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa 2004.

¹⁹ ÖZYAŞAMIŞ ŞAKAR, *a.g.t.*

²⁰ İlhamı JAFAROVA, *Fırdevs -i R m 'nin Süleymanname Yazmasının (81. cilt, 28 yk.) Bilimsel Yayını ve üzerinde Dil İncelemeleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003.

²¹ İbrahim K Z, *Fırdevs  R m 'nin Süleymanname Yazmasının (81.cilt 70, 54 b yk.) Bilimsel Yayını ve üzerinde Dil İncelemeleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.

²² Hüseyin AKKAYA, İsmail Kara, "Süleymanname", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. 8, İstanbul 1998, s. 73.

²³ Fatma BÜYÜKKARCI, *Fırdevs -i Tavil ve Da'vet-n me'si (Yüksek Lisans Tezi)*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 1993. Ayrıca, "Bir XV. yüzyıl Tılsım Kitabı: Davet-name", *Sözden Yazıya: Edebiyat İncelemeleri*, İstanbul, 1994, s.19-24 makalesine bakılabilir.

²⁴ M. At  ÇATIKKAŞ, "Türk Fırdevs 'si ve Süleymanname-i Kebir", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 25, Ağustos 1983, s. 176.

²⁵ M. Fuad KÖPRÜLÜ, "Fırdevs ", *MEB İsl m Ansiklopedisi*, c. 4, İstanbul 1964, s. 651.

²⁶ A. v. D. L NDE, *Quellenstudien Zur Geschichte der Schachspiels*, Berlin 1881.

²⁷ M. At  ÇATIKKAŞ, "Fırdevs -i R m 'nin Őatran-n me-i Fırdevs 'si", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 37, Ağustos 1985, s.186-198.

Hazinedarbaşı Ali Ağa'nın oğlu Mehmed Bey'e armağan olarak yazmıştır. 28 yapraktan oluşmaktadır.

11. Hakikat-nâme: Nesih hattıyla manzum ve mensur karışık yazılmış eser 21 yapraktır. Konusu tasavvuftur.

12. Kutb-nâme veya Kıssa-i Cezîre-i Midilli: 146 yapraktan oluşan manzum eser H.909 (M.1503) yılında yazılmış, aynı yıl Muhammed b. Resul-i Serayî tarafından istinsah edilmiştir. Eserde, Venedikliler ile Fransızların Midilli'ye hücumları ve Osmanlıların buna direnişi destansı bir biçimde anlatılmaktadır.

Eser İbrahim Olgun ve İsmet Parmaksızoğlu²⁸ tarafından kitap olarak yayımlanmıştır.

13. Süleymân-nâme vü Belkıs-nâme: Satranç-nâme-i Kebîr'de adı geçmektedir.

14. Teşhisü'l-İnsân: H.886 (M.1481) yılında kaleme alınan eserin yazarı Genek oğlu Orhan olarak geçmektedir. 143 yapraktan oluşan harekeli nesihle yazılan eser Farsçadan Türkçeye çevrilip Ahmet Paşa'ya sunulmuştur.

İbrahim Kutluk bu eseri tanıtıcı bir yazı²⁹ yayımlamıştır. Bu yazıda Firdevsî'den hiç bahsedilmemekte, eserin 15. yüzyılın bilinmeyen bir eseri olduğu, yazarının adının ise o güne kadar işitilmemiş olan Kenek oğlu Orhan olduğu belirtilir. Teşhisü'l-İnsân adlı eserin 7 b yaprağında yazarın adının Orhan bin Genek olarak geçmesi ayrıca Süleymân-nâme'nin 25, 26 ve 81. cildinde yazarın adının Orhan bin Genek olması sebebiyle bu eser, Firdevsî'nin eserleri arasında gösterilebilir.

15. Vilâyet-nâme: Abdülbaki Gölpınarlı hazırlamış olduğu mensur Vilâyet-nâme'de³⁰ manzum bir Vilâyet-nâme'den söz eder ve bunun da Firdevsî'ye ait olduğunu belirtir.

16. Hadis-i Ahsen: Münazara-i Seyf ü Kalem'de adı geçmektedir.

17. Tecnisât-ı Süleymân veya Tecnisât: Münazara-i Seyf ü Kalem'de adı anılmaktadır.

18. Tâli'-i Mevlûd-ı Kebîr: Münazara-i Seyf ü Kalem'de adı geçen eser 31 yaprak olup nesih hattıyla yazılmıştır.

19. Kur'ân-ı Kerim'den Tefe'üle Dâir Risâle (Hazâ el-Kitâbü Fâlü Kur'ân-ı Azîm): Harekeli nesihle yazılmış olan eser 28 yapraktır. Her sayfada 15 satır bulunmaktadır.

20. Terceme-i Hadis-i Erbaîn: Konusu tefsir olan eser 5 yapraktır.

21. Terceme-i Câmeşûy-nâme: Manisa İl Halk Kütüphanesi 2730 numarada kayıtlı bulunan "Terceme-i Câmeşûy-nâme" adlı eser 18 yapraktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla yazılı eserde yer yer harekeler kullanılmıştır. Her sayfada ortalama 19 satır bulunup başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Nasîr-i Tûsî tarafından dokuz bölüm hâlinde Farsça yazılan eseri, Firdevsî bir bölüm ekleyerek Türkçeye çevirmiştir. Bursalı Mehmed Tahir³¹ Terceme-i Câmeşûy-nâme'nin sonundaki manzumede çeviri tarihinin H.914 (M.1508) olduğunu kaydetmiştir. Ancak tespit edilen nüshada, aşağıdaki beyitte de görüleceği üzere, H.814 (M.1411)'te çevrildiği belirtilmiştir. Aşağıda belirtilen tarihte bir yanlışlık olmalı, zira Firdevsî H. 814 (M.1411)'te henüz dünyaya gelmemiştir.

"Haqq'a minnet bu kitâb oldı tamâm

²⁸ OLGUN-PARMAKSIZOĞLU, *a.g.e.*

²⁹ İbrahim KUTLUK, "Kenek Oğlu Orhan ve Teşhisü'l-İnsân", *Türk Dili*, S. 3, Ankara 1950, s. 29-33.

³⁰ Abdülbaki GÖLPINARLI, *Vilâyet-nâme*, İstanbul 1995, s. XXVI, XXVII.

³¹ BURSALI MEHMED TAHİR BEY, *Osmanlı Müellifleri*, c. II, İstanbul 1972, s. 106.

*Şol devirde añlar-ısañ ey hümâm*³²

Kim nebînüñ hicretinden geçdi bil

Kim sekiz yüz oldı on dört dağı yıl

Bu cemāze 'l-âhirindi âhiri

*K 'âhîr itdüm yazup [iş]bu defteri*³³

Fırdevsî, Terceme-i Câmeşûy-nâme'nin sebeb-i telifinde Süleymân-nâme-i Kebîr'in 78. cildini bitirmişken elbisesinde bir leke olması üzerine bu eseri Türkçeye çevirdiğini belirtir.³⁴

Eserde, bazı kelimelerde harfler eksik veya yanlış yazılmıştır. Eser mensur olup aralarda manzum parçalar yer almaktadır. Manzum kısımlarda aruzun remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıpları kullanılmış olup vezin bakımından yer yer hatalar bulunmaktadır.

Eserin ses ve yapı bakımından taşıdığı özellikler Eski Türkiye Türkçesi dönemini yansıtmaktadır. Metnin söz varlığı bugün edebî dilde rastlanılmayan ancak ağızlarda görülebilecek *çoğan* (*kökü ve dalları sabun gibi köpüren bir bitki, sabun otu*), *depi-* (*az nemli olmak, kurumaya yüz tutmak*), *dürt-* (*sürmek*), *dütüz-* (*koku vermek için bir şey yakıp tütürmek*), *kalya taşı* (*deniz otları ya da çöven yakılarak elde edilen bir madde*), *kersen* (*içinde hamur yoğrulan, çamaşır yıkanan ağaçtan tekne*), *keş* (*yoğurt kurusu*), *kur* (*kuru toprak*), *püfkür-* (*püskürmek*), *sep-* (*serpmek, saçmak*), *söyün-* (*sönmek, parlaklığı gitmek*), *yat* (*durum, vaziyet*), *yazıl-* (*yayılmak, dağılmak*), *yu-* (*yıkamak*) gibi pek çok kelimeyi içermektedir.

Metinde kumaş, renk, meyve ve bitki adları da çeşitlilik göstermektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Kumaş adları: *astar, atlas, bagassi, bayramî, bez, dülbend, frengi, frengi kadife, hâvlı kadife, harîr, hâs, hindî, ebrîşüm, kemha, meşdüd, penbe, yezdi.*

Renk adları: *ak, al, çivid (koyu mavi), gök (yeşile çalan mavi), kızıl, lük (kızıl boya), siyah, sarı, şatr al renk (yarı kırmızı renk, pembe), yeşil.*

Meyve ve bitki adları: *arpa, bâkilâ (bakla), bellût (pelit ağacı, meşe palamudu), böğürtlen, elma, emrûd (armut), enâr (nar), encîr (incir), erük, hayva (ayva), kara tut (dut), kara üzüm, kızıl tut (dut), kiras, koz (ceviz), küncüd (susam), nar, şeftâlû, vişne, za'ferân (safran), zerd-âlû, zeyt.*

Kumaş ve boya sanayisinin tarihi açısından önemli olan bu eser, çeşitli kumaşlarda bulunan lekelerin temizlenmesi ile ilgili bazı usullerden bahseder. Daha sonra metnin tamamını yayımlayacağımız, on bölümden oluşan eserin başlıkları ve konuları şu şekildedir:

El-bâbü'l-evvel-Evvelki Bâb

Câme-şüylük şan'atı ne zamânda te'lîf olup (19) zuhûra geldi evvel şabûnla libâs yuyup pāk iden kimdür ve şabûn [4 a] (1) süren kimdür kimden yâdigâr qaldı anı bildürür.

El-bâbü's-şânî- İkinci Bâb

(2) Aq kumâşlar yumak ve dülbendler yumak ve anlaruñ lekesin giderüp ter ü taze (3) itmesin bildürür envâ'-ıla.

El-bâbü's-şâliş- Üçüncü Bâb

³² Yazmada "hemân" şeklindedir.

³³ FİRDEVSİ, *Terceme-i Câmeşûy-nâme*, Manisa İl Halk Kütüphanesi, no: 2730, vr.18b.

³⁴ a.g.e., vr. 3b.

Alaca reng (4) -āmīz kumāşlarıñ ve libāslarıñ tağayyür olsa, anları şan'atla yuyup pāk idüp (5) lekesin giderüp ve rengine göre yine reng virmesin bildürür.

El-bābü'r-rābi'- (6) Dör[d]üncü Bāb

İnce harīrler ve biz kumāşlarıñ ve ebrīşüm meşdüdlarıñ envā'-ıla (7) yuyup lekelerin çıkarmasını beyān ider.

El-bābü'l-hāmis-Beşinci Bāb

(8) Acı deñiz şuyına düşmiş yezdī kumāşlarıñ ve ğayrınıñ yumasını ve deñiz şuyı leke- (9) sin çıkarmasını bildürür.

El-bābü's-sādis-Altıncı Bāb

Frengī kādīfe (10) ler ve ağır bahālu muraşşā' zerrīn tillü kumāşları yuyup lekesin çıkarup (11) perdāht itmesin bildürür.

El-bābü's-sābi'-Yedinci Bāb

Şu tamlasından ve (12) yağmurdan leke tutmuş ve çürimege yakın olan kumāşlarıñ lekesin her vechle (13) yuyup pāk itmek gerek anı bildürür.

El-bābü's-şāmin- Sekizinci Bāb

Envā' dürlü (14) yağ cinsinüñ lekelerini kumāşlardan yuyup çıkarup pāk itmesin bildürür (15) ki her dürlü yağın bir dürlü yuması vardır anı beyān ider.

El-bābü't-tāsi'- (16) Tokuzuncü Bāb

Yemiş cinsinden vāķi' olan lekeleri kumāşlardan yuyup (17) pāk itmesin bildürür ki cümlesinden şeft-ālū lekesin çıkarmak kumāşdan ğāyet (18) yamandır.

El-bābü'l-'āşir-Onuncü Bāb

Libāslardan ğāyet müşkil leke çıkar- (19) mağ bildürür. Mürekkep ve kaṭrān ve zift daḫı bunlarıñ emşāli her ne-y-ise.

Sonuç olarak bu çalışmada Firdevsî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiş, daha önce üzerinde durulmamış, 15. yüzyılda yazılmış Terceme-i Cāmeşûy-nāme'nin konusuna ve dil özelliklerine değinilmiştir. Terceme-i Cāmeşûy-nāme yazıldığı dönemin yazım, ses ve şekil bilgisi özelliklerini yansıttığının yanı sıra eserde geçen kelimeler Türkçenin söz varlığının çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Firdevsî'nin bu eseri kültür tarihimiz ile ilgili unsurları bünyesinde barındırması, kumaş adları, kumaş lekeleri, Türkçe kimya terminolojisi hakkında bilgiler vermesi bakımından kumaş ve boya sanayisinin tarihine ışık tutmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABUL, Yasemin (2004), *Süleymanname-i Kebir'in 43. cildi Üzerinde Metin ve İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- AKAY, Asuman Ahmed (1990), "Fırdevsî: Süleymân-nâme (44. cilt) Metin ve Füller Üzerine Bir İnceleme (Yayımlanmamış Doktora Tezi)", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- _____ (1999), "Süleymân-nâme Nesrinde Ahengi Sağlayan Ses ve Söz Unsurları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.118, Şubat, s. 217-228.
- AKKAYA, Hüseyin, KARA, İsmail (1998), "Süleymanname", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. 8, İstanbul.
- AKSOY, Mustafa (2000), *Uzun Fırdevsî'nin Süleyman-nâme'sinde Destan Unsurları (2 cilt) (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- AKSU, Cemal (1999), "Fırdevsî (Rumî, Uzun)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, c. I, İstanbul.
- AYNUR, Hatice (2005), *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları (Toplu Sayı:1990-2005)*, İstanbul.
- BLOCHET, E. (1993), *Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliotheque Nationale II*, Paris, supplement 1293.
- BURSALI MEHMED TAHİR BEY (1972), *Osmanlı Müellifleri*, c. II, (haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), İstanbul.
- BÜYÜKKARCI, Fatma (1993), *Fırdevsî-i Tavil ve Da'vet-nâme'si (Yüksek Lisans Tezi)*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- _____ (1994), "Bir XV. Yüzyıl Tılsım Kitabı: Davet-name", *Sözden Yazıya: Edebiyat İncelemeleri*, İstanbul, s. 19-24.
- _____ (1995), *Fırdevsî-i Tavil ve Da'vet-nâme'si*, Cambridge Mass.: Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.
- ÇATIKKAŞ, M. Atâ (1979), *Süleymanname-i Kebir, 72. cilt (Gramer, Sentaks, Lügat, Metin) (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- _____ (1983), "Türk Fırdevsî'si ve Süleymanname-i Kebir", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 25, Ağustos, s. 169-178.
- _____ (1985), "Fırdevsî-i Rûmî'nin Şatranç-nâme-i Fırdevsî'si", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 37, Ağustos, s. 186-198.
- ERDEM, Mehmet Dursun (2005), *Kitâb-ı Kıssanâme-i Süleymân Aleyhisselâm Üzerine Söz Dizimi Çalışması (Süleymanname 74. cilt), (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- GENÇ, Gülnaz (1995), *Fırdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme (25 ve 26. ciltler) Giriş-Metin-Sözlük (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1995), *Vilâyet-nâme*, İstanbul.
- GÜLEÇ, Hamdi (1994), *Fırdevsî Rûmî'nin Süleymanname'si-42. cilt, -Dâsitân-ı Ceng-i Aheng-i Efrâsiyâb-ı Türk- Üzerinde Bir Metin İncelemesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- _____ (2006), "Süleymanname'de Eski Türk Destanlarına Ait Unsurlar, Dil-Üslûp ve Motifler", *Bilgi*, S. 36, s. 243-260.
- İSEN, Mustafa (1990), *Latîfî Tezkiresi*, Ankara.
- JAFAROVA, İlhama (2003), *Fırdevsî-i Rûmî'nin Süleymanname Yazmasının (81. cilt, 28 yk.) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri (Yayımlanmamış*

- Yüksek Lisans Tezi*), Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1964), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1964), "Firdevsi", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, c. 4, İstanbul.
- KÖZ, İbrahim (2004), *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymannâme Yazmasınının (81.cilt 7 a, 54 b yk.) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KUT ALPAY, Günay (1977) "Bursa ve Manisa İl Halk Kütüphanelerindeki Bazı Türkçe Yazmalar Üzerine", *Journal Of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, Volume I, s. 121-147.
- KUTLUK, İbrahim (1950), "Kenek Oğlu Orhan ve Teşhisü'l-İnsan", *Türk Dili*, S. 3, Ankara, s. 29-33.
- LİNDE, A.v.D. (1881), *Quellenstudien Zur Geschichte der Schachspiels*, Berlin.
- OLGUN, İbrahim (1978), "Uzun Firdevsi ve Türkçeciliği", *Ömer Asım Aksoy Armağanı*, Ankara, s. 185-200.
- OLGUN, İbrahim-PARMAKSIZOĞLU, İsmet (1980), *Kutb-nâme*, Ankara.
- ÖZYAŞAMIŞ ŞAKAR, Sezer (2003), *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymannâme Yazmasınının (81. cilt, 28 yk.) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- USTA, Halil İbrahim (1995), *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme-i Kebîr, İnceleme-Metin-Sözlük (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.